

**Dobre praktyki w zakresie współpracy
między audytem wewnętrznym
a biegłym rewidentem w zakładach ubezpieczeń**

Dobre praktyki w zakresie współpracy między audytem wewnętrznym a biegłym rewidentem w zakładach ubezpieczeń

Grudzień 2011

ul. Wspólna 47/49
00-684 Warszawa
tel. +48 22 420 51 05,06
fax +48 22 420 51 07
e-mail: office@piu.org.pl
www.piu.org.pl

Autorzy opracowania – przedstawiciele Komisji Nadzoru Finansowego i Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, pracownicy firmy Ernst & Young oraz członkowie Podkomisji ds. Audytu i Kontroli Wewnętrznej Polskiej Izby Ubezpieczeń.

Jolanta Antczak
Elżbieta Szambelan-Bakuła
Beata Sambora
Beata Baluta
Anna Wawrzyniecka
Wacław Nitka
Marcin Dymek
Artur Chądryński
Piotr Piórek – sekretarz

Opracowanie recenzowali członkowie Podkomisji ds. Audytu i Kontroli Wewnętrznej, w składzie:

Ewa Kornacka
Krzysztof Łochański
Jolanta Pietrusiewicz
Robert Popadynec
Monika Rosa
Bogusław Rajca
Wojciech Stasiak

SPIS TREŚCI

I.	Praktyka w zakresie wzajemnych relacji pomiędzy audytorem wewnętrznym a biegłym rewidentem	10
II.	Audyt wewnętrzny a rewizja finansowa	12
II.1.	Rola i funkcje audytu wewnętrznego (relacje z biegłym rewidentem w świetle regulacji dotyczących audytu wewnętrznego)	12
II.2.	Rola i funkcje rewizji finansowej	13
II.3.	Rola i funkcje Komitetu Audytu w zakresie relacji z audytorami wewnętrznymi i biegłym rewidentem	15
III.	Modele współpracy audytora wewnętrznego i biegłego rewidenta w zakładzie ubezpieczeń	16
III.1.	Cele niniejszego opracowania oraz ogólne zasady i korzyści ze współpracy między AW i BR	16
III.2.	Modele Współpracy	18
III.2.1.	Ogólny zarys możliwych poziomów współpracy AW i BR	18
III.2.2.	Model I – niezależne działania	19
III.2.3.	Model II – Praca równoległa	19
III.2.3.1.	Identyfikacja ryzyk i ich ocena	19
III.2.3.2.	Ustalanie planu audytu wewnętrznego oraz audytu zewnętrznego	20
III.2.3.3.	Ustalenie stopnia wykorzystania przez BR pracy wykonanej przez AW	20
III.2.3.4.	Ustalenie stopnia wykorzystania przez AW pracy wykonanej przez BR	20
III.2.3.5.	Szczegółowe ustalenie procedur do wykorzystania przez obydwie Strony	20
III.2.3.6.	Dokumentacja prac	21
III.2.3.7.	Prace BR i ich znaczenie dla AW	21
III.2.3.8.	Rekomendacje BR z badania sprawozdania finansowego	21
III.2.3.9.	Okresowa ocena współpracy	22
III.2.4.	Model III – Współpraca	22
III.2.4.1.	Identyfikacja ryzyk i ich ocena	22

III.2.4.2. Ustalanie planu audytu wewnętrznego oraz planu audytu zewnętrznego	23
III.2.4.3. Ustalenie stopnia wykorzystania przez BR pracy wykonanej przez AW	24
III.2.4.4. Ustalenie stopnia wykorzystania przez AW pracy wykonanej przez BR	24
III.2.4.5. Szczegółowe ustalenie procedur do wykorzystania przez obydwie Strony	25
III.2.4.6. Dokumentacja prac	26
III.2.4.7. Prace BR i ich znaczenie dla AW	26
III.2.4.8. Rekomendacje BR wynikające z badania sprawozdania finansowego	27
III.2.4.9. Okresowa ocena współpracy	27
III.2.5. Model IV – Partnerstwo	28
III.2.5.1. Identyfikacja ryzyk i ich ocena	28
III.2.5.2. Ustalanie planu audytu wewnętrznego oraz audytu zewnętrznego	29
III.2.5.3. Ustalenie stopnia wykorzystania przez BR pracy wykonanej przez AW	29
III.2.5.4. Ustalenie stopnia wykorzystania przez AW pracy wykonanej przez BR	29
III.2.5.5. Szczegółowe ustalenie procedur do wykorzystania przez obydwie Strony	30
III.2.5.6. Dokumentacja prac	30
III.2.5.7. Prace BR i ich znaczenie dla AW	30
III.2.5.8. Rekomendacje BR wynikające z badania sprawozdania finansowego	30
III.2.5.9. Okresowa ocena współpracy	30
III.2.6. Porównanie modeli współpracy – podsumowanie	30
III.3. Komunikacja	31
III.4. Rozwiązywanie konfliktów i postępowanie w niestandardowych sytuacjach	33
III.5. Formalne aspekty współpracy	34
III.6 Współpraca w pierwszym roku badania zakładu ubezpieczeń przez nowego BR	35

Szanowni Państwo,

Podkomisja ds. Audytu i Kontroli Wewnętrznej działająca w ramach Komisji Ekonomiczno-Finansowej Polskiej Izby Ubezpieczeń przygotowała na potrzeby rynku ubezpieczeniowego opracowanie pt.: „Dobre praktyki w zakresie współpracy między audytem wewnętrznym a biegłym rewidentem w zakładach ubezpieczeń”. Prezentowane opracowanie jest kompromisem wypracowanym na bazie opinii wszystkich biorących udział w jego tworzeniu stron, a mianowicie: pracowników zakładów ubezpieczeń, członków Podkomisji ds. Audytu i Kontroli Wewnętrznej PIU, reprezentanta Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, przedstawicieli Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego oraz pracowników firmy Ernst & Young.

Głównym celem niniejszego opracowania jest promowanie aktywnej i efektywnej współpracy pomiędzy audytem wewnętrznym („AW”) a biegłym rewidentem („BR”). Cel ten został dokładniej omówiony w pkt IV.1. Opracowanie przedstawia także role i funkcje AW oraz BR (zwanym razem „Stronami”), korzyści płynące z ich współpracy oraz propozycję jej organizacji w taki sposób, aby Strony mogły uzupełniać swoje działania i polegać na ich wynikach.

Implementacja dyrektywy Solvency II niesie ze sobą potrzebę opracowania nowych rozwiązań systemowych. Prezentowany materiał powinien pomóc Państwu także w dostosowaniu funkcjonowania AW w nowych realiach oceny wypłacalności zakładów ubezpieczeń. Pamięając o tym, iż funkcja audytowa jest bodajże najważniejszą opisaną w nowym reżimie, należy maksymalnie usprawnić działanie komórek AW. Osiągnąć to można poprzez pełne zrozumienie jego zadań, obecnych realiów funkcjonowania oraz poprzez określenie maksymalnie wydajnego sposobu działania w przyszłości.

Te podstawowe zagadnienia opisane są w prezentowanym materiale. Mamy nadzieję, że pomogą one Państwu w ocenie obecnej sytuacji i określeniu działań koniecznych do podjęcia w najbliższej przyszłości, tak aby zmaksymalizować efekty. Na pewno jednym z pilnych zadań będzie jasno określona i w miarę możliwości ścisła współpraca z BR. Wierzymy, że wykorzystywanie doświadczeń, analiz i wykonanych przez którąkolwiek ze Stron prac przyniesie wzajemne korzyści. Pozwoli też uniknąć angażowania dodatkowych zasobów lub umożliwi ograniczenie dotychczasowych. To się wszystkim opłaci.

I. PRAKTYKA W ZAKRESIE WZAJEMNYCH RELACJI POMIĘDZY AUDYTOREM WEWNĘTRZNYM A BIEGŁYM REWIDENTEM

W celu ustalenia obecnej praktyki dotyczącej współpracy BR i AW do zakładów ubezpieczeń wysłana została specjalnie przygotowana ankieta. Zakładając, że zakłady ubezpieczeń pochodzące z tej samej grupy kapitałowej udzielały wspólnej odpowiedzi można było oczekiwać ok. czterdziestu wypełnionych ankiet. Otrzymano 14 odpowiedzi, co stanowi ok. 36% ankietowanej próby. Należy podkreślić, że z punktu widzenia statystyki otrzymane w ten sposób wyniki nie reprezentują wiarygodnej analizy praktyki rynkowej; tym niemniej otrzymane odpowiedzi ankietowe w dużej części są tak bardzo spójne i zgodne ze sobą, że można na ich podstawie wyciągać ogólne wnioski. Ankieta składała się z trzech głównych części:

Część 1 – Metryka

Część 2 – Organizacja AW

Część 3 – Relacje AW z BR

Pytania w Części 1 i 2 miały charakter porządkowy i informacyjny – dotyczyły specyfiki zakładu ubezpieczeń (np. jego wielkości) oraz funkcjonowania komórki AW. W dwóch zakładach ubezpieczeń taka komórka w ogóle nie istnieje – funkcja AW została zlecona podmiotowi zewnętrznemu. W jednym z pozostałych dwunastu przypadków, AW podlega dyrektorowi finansowemu. Tego typu rozwiązanie nie jest jednak zgodne z najlepszymi praktykami, bo może stanowić ograniczenie niezależności AW.

W Części 3 zadano trzynaście pytań dotyczących współpracy pomiędzy AW i BR. Uzyskane z tych pytań wnioski można podzielić na następujące bloki tematyczne:

1. Forma komunikacji pomiędzy AW i BR. Dominującą formą komunikacji są spotkania, w trakcie których przekazywana jest do BR dokumentacja z przeprowadzonych audytów wewnętrznych. Wśród podmiotów, które udzieliły odpowiedzi, raczej niski jest stopień zaangażowania Komitetów Audytu w obszar współpracy BR i AW. Tylko dwa zakłady ubezpieczeń wskazały na spotkania trójstronne z udziałem AW, BR i Komitetu Audytu. Być może częściowo wynika to ze stosunkowo nowego wymogu powołania Komitetów Audytu.

Przekazywana przez AW dokumentacja to głównie raporty lub protokoły z przeprowadzonych audytów, a samo przekazanie następuje najczęściej w momencie wizyty BR w zakładzie ubezpieczeń. Stosunkowo niewielka liczba odpowiedzi (cztery) wskazywała na bieżące przekazywanie tych materiałów w trakcie roku obrotowego. Dziewięć zakładów wskazało, że liczba spotkań pomiędzy BR i AW w trakcie roku mieści się w przedziale pomiędzy 2 a 5. Trzy zakłady podały, że odbywa się tylko jedno takie spotkanie rocznie.

2. **Ustalanie planu audytów wewnętrznych.** Na pytanie: „Czy projekt planu audytów wewnętrznych jest opiniowany przez biegłego rewidenta?” udzielono czternastu negatywnych odpowiedzi. Być może pytanie nie było wystarczająco precyzyjne i stąd uzyskano taki wynik. Dlatego zespół przygotowujący niniejsze opracowanie zadał kilku zakładom ubezpieczeń dodatkowe, bardziej szczegółowe pytanie. Spośród trzech otrzymanych odpowiedzi, dwa zakłady wskazały, że miała miejsce konsultacja planu audytów w formie spotkania lub spotkań BR z AW. W ich trakcie BR zgłosił swoje spostrzeżenia co do obszarów objętych i nieobjętych planem audytów oraz przedstawił własną ocenę istotnych ryzyk. Na podstawie tych danych trudno jest jednoznacznie stwierdzić, w jakim stopniu zachodzą wzajemne uzgodnienia między AW i BR dotyczące planu audytów wewnętrznych.
3. **Poleganie BR na testach wykonywanych przez AW.** Spośród czternastu odpowiedzi pięć było negatywnych, a w pięciu innych przypadkach wypełniający ankietę nie wiedział, czy biegły rewident polegał na testach wykonanych przez AW. Odpowiedzi takie mogą sugerować dość niski poziom komunikacji pomiędzy BR a AW i w konsekwencji niewystarczającą wzajemną wiedzę o wykonywanych procedurach.
4. **Transfer wiedzy BR do AW.** Niektóre odpowiedzi na pytania ankietowe wskazują na jednostronny układ, w którym BR analizuje wyniki prac AW i stara się uwzględnić te informacje w swojej strategii badania. Z kolei omawianie przez BR wyników badania sprawozdania finansowego jest raczej rzadkie, mimo że korekty audytowe mogą również wskazywać (i zazwyczaj wskazują) na obszary ryzyka i słabości w systemie kontroli wewnętrznej. Ponadto, czternaście zakładów wskazało, że BR nie dzieli się swoją wiedzą i doświadczeniem praktycznym na temat metodologii audytów wewnętrznych.
5. **Ocena współpracy BR i AW.** W odpowiedzi na pytanie wielokrotnego wyboru: „Czy audytor wewnętrzny wyraża swoją opinię nt. jakości współpracy z biegłym rewidentem?”, dziewięć odpowiedzi było negatywnych; trzy zakłady wskazały, że opinia taka jest przekazywana do Zarządu; zaś w czterech zakładach opinia trafia do Komitetu Audytu. Jednocześnie osiem zakładów z czternastu wskazało, że współpraca między BR i AW wymaga usprawnienia.

Ponadto, ankieta zawierała otwarte pytanie dotyczące sugestii w zakresie współpracy BR z AW. Siedem zakładów, spośród dwunastu posiadających komórkę AW, nie wyraziło żadnych sugestii. Taka pasywna postawa może też wskazywać na konieczność bardziej aktywnego poszukiwania kontaktu i współpracy przez AW z BR. Uogólniając wyniki ankiety, można stwierdzić, że BR w częściej wykorzystuje prace AW (choćby poprzez przegląd raportów lub protokołów z przeprowadzonych audytów) i także częściej występuje z inicjatywą współpracy.

II. AUDYT WEWNĘTRZNY A REWIZJA FINANSOWA

II.1. Rola i funkcje audytu wewnętrznego (relacje z biegłym rewidentem w świetle regulacji dotyczących audytu wewnętrznego)

AW jest jednym z podstawowych narzędzi, za pośrednictwem którego kierownictwo organizacji zdobywa pewność, że procesy, za które odpowiada, przebiegają w sposób minimalizujący prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń, błędów czy nieskutecznych praktyk; a także, że odbywają się one w sposób maksymalizujący szanse i potencjał organizacji. Zgodnie z definicją, zawartą w Międzynarodowych Standardach Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego IIA, AW jest niezależną, obiektywną, zapewniającą i doradczą działalnością, której celem jest dodanie wartości i ulepszanie organizacji. Działalność ta wspomaga organizację w osiągnięciu jej celów poprzez wprowadzenie systematycznego, zdyscyplinowanego podejścia do oceny i udoskonalenia efektywności procesów zarządzania ryzykiem, procesów kontroli i procesów zarządzania organizacją [governance]. Definicja ta nadaje AW nadrzędną funkcję w ocenie i czyni z niego główny środek poprawy efektywności procesów zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej.

Warto przy tej okazji wspomnieć, że także według zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyłącalność II), AW stanowi kluczową [czyli ważną i podstawową] funkcję należącą do systemu zarządzania [obok funkcji zarządzania ryzykiem, funkcji zgodności z przepisami oraz aktuarialnej].

AW nie jest dla kierownictwa organizacji jedynym źródłem zapewnienia, że procesy przebiegają zgodnie z ustalonymi parametrami, pozwalającymi na osiągnięcie zdefiniowanych celów. Kierownictwo organizacji korzysta z wielu różnych źródeł, aby uzyskać racjonalną pewność, że procesy zarządzania ryzykiem przebiegają efektywnie i na akceptowanym poziomie (szczególnie w obszarach kluczowych lub krytycznych dla organizacji). Do takich źródeł należy m.in. kierownictwo zarówno wyższego, jak i średniego szczebla, służby compliance, służby zarządzania ryzykiem, oceny jakości, kontroli raportowania finansowego, wszelkiego rodzaju komitety, służby nadzoru, a także podmioty wykonujące czynności rewizji finansowej, czyli BR.

Międzynarodowe Standardy Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego podkreślają rolę AW w koordynowaniu działań zarówno z wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi wykonawcami usług zapewniających i doradczych. Koordynacja ta ma na celu zapewnienie odpowiedniego zakresu audytu oraz uniknięcie dublowania wysiłków (patrz: standard 2050 oraz poradniki, ang. practice advisories, 2050-1, 2050-2). Zgodnie z rekomendacjami IIA, koordynacja ta powinna uwzględniać zarówno naturę i zakres działań planowanych przez BR, a także ocenę ryzyka, stosowane przez

BR techniki, metody i terminologię. Ma także umożliwić efektywną komunikację oraz ocenę pracy BR w zakresie jego przydatności dla AW.

BR może opierać się na wynikach działalności AW podczas wykonywania zleconych mu usług. Do tego celu niezbędne jest otrzymanie od zarządzającego AW wyczerpujących informacji na temat stosowanych przez AW technik, metod i terminologii. Międzynarodowe Standardy Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego podkreślają, że niezbędnym warunkiem do satysfakcjonującej współpracy obu Stron jest wzajemny dostęp do programów audytorskich, materiałów roboczych, raportów i innych notatek czy komunikatów, a także uzyskanych odpowiedzi oraz stanowisk wyższego kierownictwa (przy zachowaniu zasady poufności). Dla większej efektywności tej współpracy wskazane jest, aby zarówno AW, jak i BR używali podobnych technik, metod i terminologii.

Aby upewnić się, że zakres audytu jest skoordynowany, a ewentualne dublowanie prac obniżone do minimum, konieczne jest przedyskutowanie planowanych działań AW i BR podczas cyklicznych spotkań. Takie spotkania mogą być także okazją do wniesienia obserwacji i rekomendacji co do zakresu planowanych prac i dokonania ewentualnych zmian. Zarządzający AW jest odpowiedzialny za przeprowadzanie regularnych ocen efektywności współpracy pomiędzy AW i BR. Rezultaty takiej oceny (zawierającej także komentarze dotyczące wykonywania usług przez BR) powinny być przekazywane wyższemu kierownictwu, które odpowiedzialne jest nie tylko za nadzorowanie pracy BR oraz jego współpracy z AW, ale także za udzielanie swojego wsparcia.

Dodać tutaj trzeba, że zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego, zarządzający AW dla uzyskania pełnej efektywności działań zapewniających nie tylko powinien pełnić rolę koordynatora współpracy z BR, ale także koordynatora współpracy z innymi dostawcami usług zapewniających – tak aby procesy zarządzania ryzykiem przebiegały w sposób efektywny i na zaakceptowanym poziomie (wraz ze wspomnianymi wcześniej służbami compliance, zarządzania ryzykiem, oceny jakości, komitetami, itp.).

II.2. Rola i funkcje rewizji finansowej

Informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych są wykorzystywane w celu podjęcia konkretnych decyzji przez różnych uczestników rynku. Właściciele przedsiębiorstwa oceniają skuteczność swych decyzji inwestycyjnych, banki weryfikują zdolność kredytową, kontrahenci weryfikują wiarygodność i zdolności płatnicze partnerów handlowych. W tej sytuacji szczególnego znaczenia nabiera rzetelność i wiarygodność informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych. Jednym z elementów systemu zapewnienia wiarygodności sprawozdań finansowych jest rewizja finansowa.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. *o rachunkowości* (UoR) wprowadziła obowiązek badania sprawozdań finansowych (art. 64 UoR). Celem badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest zgodne z zastosowanymi zasadami (polityką) rachunkowości oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową, jak też wynik finansowy badanej jednostki (art. 65 ust. 1 UoR). Opinia musi zawierać m.in. stwierdzenie, że sprawozdanie przedstawia rzetelnie i jasno wszystkie istotne dla oceny jednostki informacje, a informacje zawarte w sprawozdaniu z działalności jednostki uwzględniają postanowienia art. 49 ust. 2 ustawy i są zgodne z informacjami zawartymi w rocznym sprawozdaniu finansowym.

Dyrektywa 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 maja 2006 r. *w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych* przewiduje stosowanie jednakowych standardów badania we wszystkich Państwach Członkowskich. Mają to być Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej (MSRF) opracowane przez Radę Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Usług Atestacyjnych (IAASB) i zatwierdzonych przez Komisję Europejską.

W ślad za przepisami dyrektywy, ustawa z dnia 7 maja 2009 r. *o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz nadzorze publicznym* również przewiduje stosowanie Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej, z tym że do czasu wejścia w życie Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej, ogłoszonych w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej, dopuszcza stosowanie Krajowych Standardów Rewizji Finansowej, zatwierdzonych przez Komisję Nadzoru Audytowego.

Zgodnie z przepisami Krajowego Standardu Rewizji Finansowej nr 1 – *ogólne zasady badania sprawozdań finansowych* badanie przeprowadzane przez biegłego rewidenta, służące uzyskaniu podstaw do wyrażenia przez niego opinii, ma za zadanie potwierdzenie wiarygodności danych (stwierżeń), zarówno liczbowych, jak i słownych, zawartych w sprawozdaniu finansowym i ich zgodności z wiążącymi jednostkę zasadami (polityką) rachunkowości. Podczas badania biegły rewident może korzystać z ustaleń AW jednostki oraz kontroli zewnętrznych dotyczących rzetelności i zgodności informacji zawartych w badanym sprawozdaniu finansowym z wymagającymi zastosowania zasadami (polityką) rachunkowości, pod warunkiem uprzedniego upewnienia się, że ustaleniom tym można zaufać.

II.3. Rola i funkcje Komitetu Audytu w zakresie relacji z audytorami wewnętrznymi i biegłym rewidentem

Obowiązek utworzenia i działania Komitetów Audytu w jednostkach zainteresowania publicznego, do których zaliczono m.in. zakłady ubezpieczeń oraz zakłady reasekuracji na grunt prawa polskiego został wprowadzony ustawą z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (Dz. U. z dnia 22 maja 2009 r.). Dodatkowo, Komisja Nadzoru Finansowego wydała w listopadzie 2010 r. rekomendacje dotyczące funkcjonowania Komitetu Audytu.

W ramach zadań Komitetu Audytu dotyczących monitorowania skuteczności systemów kontroli wewnętrznej i AW oraz wykonywania czynności rewizji finansowej, wskazane jest m.in. podejmowanie działań w obszarze koordynacji współpracy pomiędzy BR a AW, w szczególności:

- wspólna dyskusja na temat projektu rocznego planu audytu wewnętrznego i zakresu badania sprawozdania finansowego, w tym stosowanej metodyki i percepcji ryzyka,
- ocena koordynacji pracy pomiędzy AW a BR, w tym stwierdzenie, czy praca AW i BR jest dublowana oraz ewentualne podanie przyczyn dublowania prac,
- weryfikacja sprawozdań finansowych przed ich zatwierdzeniem oraz dyskusja z BR oraz AW na temat ewentualnych słabości w systemie kontroli wewnętrznej zidentyfikowanych w ramach badania,
- wspólne rozpatrywanie wyników monitoringu realizacji przez zakład ubezpieczeń rekomendacji wydanych w ramach badania sprawozdań finansowych,
- korzystanie z wyników pracy AW i BR dla celów formułowania rocznej oceny systemu kontroli wewnętrznej i zarządzania ryzykiem,
- korzystanie z analiz AW w ramach formułowania własnej opinii na temat niezależności BR.

Komitet Audytu powinien być regularnie informowany zarówno o raportach sporządzanych przez BR, jak i AW, na podstawie których uzyskuje informacje o zidentyfikowanych głównych ryzykach i działaniach podjętych przez zakład ubezpieczeń w celu ich ograniczenia. Posiedzenia Komitetu Audytu, o ile tematyka tych spotkań to uzasadnia, powinny odbywać się z udziałem zarówno zarządzającego AW, jak i kluczowego BR.

III.1. MODELE WSPÓŁPRACY AUDYTORA WEWNĘTRZNEGO I BIEGŁEGO REWIDENTA W ZAKŁADZIE UBEZPIECZEŃ

III.1. Cele niniejszego opracowania oraz ogólne zasady i korzyści ze współpracy między AW i BR

a) Cele opracowania

Celem niniejszego opracowania jest promowanie aktywnej i efektywnej współpracy pomiędzy AW a BR, tak aby osiągać maksymalizację wzajemnych korzyści poprzez:

- badanie wspólnych potrzeb i wyznaczanie długofalowych kierunków współpracy,
- współpracę w zakresie identyfikacji ryzyk,
- ograniczenie nakładu pracy obydwu Stron,
- wzajemne uzupełnianie wiedzy i doświadczeń.

Przedstawione w niniejszym opracowaniu modele współpracy AW i BR prezentują zestaw różnych praktyk w zakresie współpracy AW i BR.

Modele współpracy nie stoją w sprzeczności z zapisami Krajowego Standardu Rewizji Finansowej nr 1 (ust. 58) oraz Międzynarodowego Standardu Rewizji Finansowej 610 (ang. ISA 610 Considering the Work of Internal Auditor), jak również z Międzynarodowymi Standardami Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznej (ang. IIA Standards).

Organem, który może zapewnić odpowiednią platformę współpracy między AW i BR oraz monitorować efekty tej współpracy jest Zarząd bądź Rada Nadzorcza zakładu ubezpieczeń. Jednakże optymalnym rozwiązaniem jest, aby funkcję taką pełnił Komitet Audytu. Harmonogram spotkań Komitetu Audytu oraz agendy tych spotkań powinny pozwalać na udział członków Komitetu Audytu w kluczowych etapach współpracy, jak również umożliwiać im ocenę tej współpracy i wskazanie obszarów, które Komitet Audytu uznaje za istotne.

b) Budowanie efektywnej współpracy

Współpraca między AW i BR powinna być budowana na bazie jasno ustalonych zasad oraz wartości.

Zaangażowanie

Osiągnięcie efektywnej współpracy pomiędzy AW i BR jest możliwe pod warunkiem, że obydwie Strony wykażą się dużym zaangażowaniem w proces budowania relacji już od momentu wyboru BR do badania sprawozdania finansowego. Aby uniknąć wykonywania podwójnej pracy w tych samych obszarach, obydwie Strony muszą być chętne i zdeterminowane do elastycznego wy-

konywania swoich obowiązków i w efekcie muszą odpowiednio ją koordynować, poprzez bieżącą komunikację, spotkania i wymianę informacji.

Zaufanie

Nawiązaniu i kontynuacji współpracy AW i BR musi towarzyszyć wzajemne zaufanie. Powinno ono opierać się przede wszystkim na założeniu, że zarówno AW, jak i BR wykonują swoje prace zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami.

Konsultacje

Skonstruowanie procesu regularnych konsultacji pomiędzy AW i BR stanowi podstawę do identyfikacji potencjalnych obszarów rozszerzających bieżącą współpracę lub wskazujących obszary na przyszłość. Proces wzajemnych konsultacji może funkcjonować również w obszarach, w których Strony nie wykorzystują bezpośrednio swojej pracy, w szczególności gdy AW lub BR zidentyfikują jakieś słabości bądź błędy.

Komunikacja

Dwustronna komunikacja jest kluczowym czynnikiem udanej współpracy. Zarówno AW, jak i BR powinni wspólnie ustalić harmonogram formalnej komunikacji od najwcześniejszego możliwego momentu, np. spotkania, pisma. Ponadto, obydwie Strony powinny być gotowe do mniej formalnych, ale zgodnych z obowiązującymi przepisami zewnętrznymi oraz regulacjami wewnętrznymi sposobów komunikacji, które ułatwią i przyspieszą bieżące rozwiązywanie problemów.

Niezależność

Obydwie Strony, z racji charakteru wykonywanych prac i na bazie obowiązujących standardów i praktyk rynkowych, powinny zachować niezależność od badanej jednostki. W przypadku AW niezależność jest gwarantowana odpowiednim umiejscowieniem tej funkcji w strukturze organizacyjnej podmiotu. BR zachowuje niezależność w dwóch najważniejszych wymiarach: (1) każdy z członków zespołu audytowego pozostaje niezależny i (2) podmiot uprawniony do badania pozostaje niezależny. Oznacza to, że BR nie może wykonywać m.in. pewnych usług na rzecz jednostki, w szczególności takich, które stawiałyby go w pozycji zarządzającego czy podejmującego decyzje oraz usług, które polegałyby na przygotowaniu dokumentów czy informacji, które podlegałyby następnie jego badaniu/przeładowi.

c) Korzyści ze współpracy

Współpraca AW i BR daje możliwość rozwoju obydwu Stronom, w szczególności w obszarze wzajemnego dzielenia się wiedzą i doświadczeniem odnośnie do zakładów ubezpieczeń. BR zna bardzo dobrze procesy prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz sprawozdawcze w wielu zakładach ubezpieczeń. Ponadto, z racji wykonywania audytów w różnych instytucjach, BR może podzielić

się swoją wiedzą i doświadczeniem wynikającym ze znajomości innych podmiotów o zbliżonym profilu działalności oraz praktykami rynkowymi, zarówno polskimi, jak i w wielu przypadkach międzynarodowymi. AW z reguły dysponuje bardzo głęboką wiedzą na temat poszczególnych procesów operacyjnych funkcjonujących w zakładzie ubezpieczeń. W szczególności, taka wiedza jest cennym źródłem informacji dla BR i umożliwia mu lepsze i łatwiejsze zapoznanie się ze specyfiką danego zakładu ubezpieczeń. W rezultacie wykonanie badania sprawozdania finansowego może być bardziej efektywne i mniej absorbujące dla pracowników danego zakładu ubezpieczeń.

Współpraca pomiędzy AW i BR może przynieść szeroki wachlarz korzyści dla obydwu Stron. Należą do nich:

- bardziej efektywny audyt (wewnętrzny i zewnętrzny) oparty na lepszym zrozumieniu roli i wymogów drugiej Strony,
- zredukowany wysiłek audytowy obydwu Stron zmniejszający również zakłócenia w codziennej pracy badanych jednostek organizacyjnych zakładu ubezpieczeń,
- lepsza i bardziej kompletna identyfikacja ryzyk, przed którymi stoi zakład ubezpieczeń – dzięki komplementarnym doświadczeniom i wiedzy AW i BR o danym podmiocie,
- lepiej zaplanowana praca audytowa obydwu Stron,
- lepsze wzajemne zrozumienie rezultatów prac obydwu Stron, mogących wpływać na ich przyszłe czynności,
- dzielenie się wiedzą i doświadczeniami,
- obniżenie kosztów.

III.2. Modele współpracy

III.2.1. Ogólny zarys możliwych poziomów współpracy AW i BR

Niniejsze opracowanie nie ma na celu rekomendacji zakładom ubezpieczeń któregokolwiek z powyższych modeli współpracy. Tym niemniej, na podstawie wyników z przeprowadzonych ankiet (opisanych w punkcie II) można wnioskować, że w większości polskich zakładów ubezpieczeń funkcjonuje obecnie Model II lub mamy do czynienia z fazą pośrednią między Modelem I a II. Intencją autorów niniejszego opracowania jest przedstawienie i promowanie również bardziej rozwiniętych modeli współpracy.

Rozwój współpracy między BR a AW jest procesem ciągłym – współpraca ewoluuje od najprostszycch relacji między BR a AW, lub ich braku, do tych modeli, w których wspólna praca BR i AW jest ważnym elementem wspierającym proces zarządzania ryzykiem. Proces ten zależy od stopnia rozwoju systemu prawno-finansowego obowiązującego w danym kraju, a co za tym idzie wymogów stawianych przed AW i BR. Pośrednio jest również funkcją świadomości inwestorów lub akcjonariuszy danego zakładu ubezpieczeń i ich potrzeb co do zapewnienia poprawności sprawozdań finansowych oraz identyfikacji i adresowania poszczególnych ryzyk wbudowanych w działalność danego zakładu ubezpieczeń. Autorzy niniejszego opracowania są przekonani, że dla zakładów ubezpieczeń w Polsce nadchodzi właśnie czas, po wielu latach zdobywania doświadczeń i wykształcania praktyki, na stosowanie bardziej zaawansowanych modeli współpracy, w szczególności w świetle wymogów dyrektywy Solvency II.

III.2.2. Model I – niezależne działania

Model ten jest typowy dla systemów prawno-finansowych będących w fazie tworzenia i rozwoju. Systemy te albo nie zawierają wymogów poddawania badaniu przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych podmiotów zainteresowania publicznego (w tym zakładów ubezpieczeń), albo nie wymagają tworzenia funkcji AW jako „trzeciej linii obrony” w systemie kontroli wewnętrznej i zarządzania ryzykiem. Model ten jest też charakterystyczny dla pierwszych lat „współistnienia” AW i BR, podczas których wykształca się praktyka audytów oraz identyfikowane są potencjalne możliwości współpracy.

III.2.3. Model II – Praca równoległa

Współpraca w tym modelu ogranicza się do wymiany informacji między AW i BR w określonych obszarach. Cechą charakterystyczną jest tutaj zazwyczaj dość ograniczona liczba informacji przekazywanych pomiędzy BR i AW.

III.2.3.1. Identyfikacja ryzyk i ich ocena

AW, ze względu na swoje statutowe obowiązki, identyfikuje i ocenia wszelkiego rodzaju ryzyka, tj. finansowe, operacyjne, rynkowe, strategiczne, biznesowe, reputacji, nadużyć, braku zgodności z przepisami itp.

BR skupia swoje zainteresowanie na ryzykach związanych ze sprawozdawczością finansową, a więc tych ryzykach, które mogą wywrzeć istotny wpływ na sprawozdanie finansowe i, jeśli dotyczy, sprawozdawczość grupową.

W omawianym modelu, na tym etapie, brak jest regularnych elementów współpracy BR i AW. Identyfikacja ryzyk i ich ocena przez BR oraz AW przebiega odrębnie i, co istotne, w różnym czasie – należy tu bowiem zwrócić uwagę na moment wyboru BR, co zostało szerzej opisane w pkt IV.6 niniejszego opracowania.

III.2.3.2. Ustalanie planu audytu wewnętrznego oraz audytu zewnętrznego

Etap ten następuje bezpośrednio po etapie identyfikacji ryzyk. Z racji dużego przesunięcia czasowego pomiędzy planowaniem AW i BR (kwestia opisana szczegółowo w pkt IV.6 niniejszego opracowania), plan audytu wewnętrznego na dany rok obrotowy powstaje znacznie wcześniej niż plan audytu zewnętrznego. Konsekwencją tego stanu jest, dla omawianego modelu współpracy, niezależne przygotowywanie planu audytów i nieuwzględnianie w nich swoich wzajemnych potrzeb.

W modelu tym możliwe jest konsultowanie planu audytu wewnętrznego na kolejny rok obrotowy z bieżącym BR. BR może zgłosić własne uwagi dotyczące zakresu obszarów wskazanych przez AW do zbadania w następnym roku obrotowym, bazując na swojej bieżącej pracy i zidentyfikowanych nieprawidłowościach. Uwagi te mogą być uwzględnione przez AW w ostatecznej wersji planu audytu.

III.2.3.3. Ustalenie stopnia wykorzystania przez BR pracy wykonanej przez AW

W Modelu II nie następuje formalne ustalenie obszarów prac AW, które będą wykorzystane przez BR w badaniu sprawozdania finansowego.

Tym niemniej BR w ramach swoich standardowych procedur badania kontaktuje się z AW, zapoznaje się z rezultatami wykonanych audytów i uwzględnia je w swojej strategii badania.

III.2.3.4. Ustalenie stopnia wykorzystania przez AW pracy wykonanej przez BR

W Modelu II nie następuje formalne ustalenie obszarów prac BR, które będą wykorzystane przez AW.

III.2.3.5. Szczegółowe ustalenie procedur do wykorzystania przez obydwie Strony

Ten element współpracy nie występuje w Modelu II. Testy mechanizmów kontrolnych są wykonywane niezależnie przez BR i AW, wyłącznie dla własnych celów.

III.2.3.6. Dokumentacja prac

Jedną z najważniejszych funkcji dokumentacji audytowej jest zapewnienie, że osoby o wystarczającej wiedzy, lecz niezwiązane bezpośrednio z pracami audytowymi, są w stanie na podstawie dokumentacji prześledzić strategię badania i dojść do takich samych wniosków, co osoba wykonująca audyt.

Ze względu na fakt, że w modelu tym nie wykonywane są testy wykorzystywane przez obydwie Strony, dokumentacja audytowa jest sporządzana na podstawie własnych wypracowanych praktyk odnośnie do dokumentacji wykonanych prac.

BR powinien mieć dostęp do ostatecznych (lub wstępnych) raportów z audytów wewnętrznych. Szczegółowa dokumentacja testów AW może być udostępniona BR, jeśli jest to konieczne do prawidłowej interpretacji wniosków z raportów AW dla celów badania sprawozdania finansowego.

III.2.3.7. Prace BR i ich znaczenie dla AW

AW powinien być w trakcie procesu badania sprawozdania finansowego informowany o rezultatach prac BR. Informacja taka może być podzielona na dwa etapy:

- rezultaty prac BR po badaniu wstępnym,
- rezultaty prac BR po badaniu końcowym, ale przed wydaniem opinii z badania.

Jako że prace wykonywane przez BR w ramach badania wstępnego polegają na testowaniu efektywności systemu kontroli wewnętrznej w procesach wpływających na sprawozdawczość finansową, rezultaty tych prac mogą być przydatne dla AW. BR powinien przekazywać do AW informacje dotyczące stwierdzonych błędów i nieprawidłowości oraz zaproponowanych korekt do danych finansowych. Takie błędy mogą potencjalnie wskazywać obszary ryzyka nie tylko w samym obszarze sprawozdawczości, ale często również w procesach operacyjnych lub też nawet ryzyka biznesowe czy strategiczne.

III.2.3.8. Rekomendacje BR z badania sprawozdania finansowego

Po badaniu sprawozdania finansowego BR wydaje rekomendacje (tzw. List do Zarządu). AW powinien współuczestniczyć w opracowywaniu stanowiska zakładu ubezpieczeń do rekomendacji BR poprzez koordynację tego procesu, gdyż na bazie wcześniej opisanej współpracy z BR posiada wymaganą wiedzę na ich temat.

Ponadto wskazane jest, aby AW monitorował realizację rekomendacji BR przez zakład ubezpieczeń (w tym weryfikował wyeliminowanie słabości będących podstawą ich wydania), gdyż wyniki ww. monitoringu mogą stanowić istotny wkład do oceny ryzyka; oceny, która jest podstawą prac AW.

Dla efektywnego przebiegu tego procesu nieodzowne jest jednoznaczne określenie przez BR charakteru ustaleń (czy są słabościami czy jedynie obszarami, których poprawa może przynieść zwiększenie efektywności procesu), ich istotności oraz oczekiwanego stanu docelowego. Wyniki ww. monitoringu powinny być okresowo raportowane Zarządowi i Komitetowi Audytu.

III.2.3.9. Okresowa ocena współpracy

Istotnym elementem wspierającym rozwój jest wzajemna ocena współpracy przez AW i BR. Ze względu na niski stopień sformalizowania współpracy w tym modelu, również ocena współpracy może przebiegać w sposób uproszczony. Może to mieć formę spotkania pomiędzy zarządzającym AW oraz kluczowym BR i wzajemnej wymiany opinii.

III.2.4. Model III – Współpraca

Model ten jest pierwszym, w którym współpraca pomiędzy BR i AW przebiega w sposób ustrukturyzowany i ma dość szeroki zakres. Poniżej przedstawione zostały poszczególne elementy współpracy.

III.2.4.1. Identyfikacja ryzyk i ich ocena

Współpraca BR i AW w niniejszym modelu powinna rozpocząć się możliwie jak najwcześniej, najlepiej już na etapie identyfikacji ryzyk przez AW związanych z zakładem ubezpieczeń. Należy zwrócić uwagę na fakt, że z racji odmiennych funkcji obu Stron oraz momentu wyboru BR, współpraca na tym etapie ma swoje ograniczenia; jest jednak możliwa przy założeniu długoterminowej relacji między BR a zakładem ubezpieczeń (w pkt IV.6 niniejszego opracowania zawarto wskazówki dotyczące współpracy pomiędzy BR i AW w sytuacji zmiany BR).

AW, ze względu na swoje statutowe obowiązki, identyfikuje i ocenia wszelkiego rodzaju ryzyka, tj. finansowe, operacyjne, rynkowe, strategiczne, biznesowe, reputacji, nadużyć, braku zgodności z przepisami itp.

BR skupia swoje zainteresowanie na ryzykach związanych ze sprawozdawczością finansową, a więc tych ryzykach, które mogą wywrzeć istotny wpływ na sprawozdanie finansowe i, jeśli dotyczy, sprawozdawczość grupową.

Istnieje również znaczące przesunięcie w czasie identyfikacji ryzyk przez AW i BR. BR identyfikuje ryzyka oraz planuje badanie danego okresu sprawozdawczego w trakcie tego okresu sprawozdawczego – po formalnym wyborze biegłego rewidenta przez organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe zakładu ubezpieczeń. Z kolei AW, aby sporządzić plan audytów wewnętrznych na dany rok, przeprowadza identyfikację i ocenę ryzyka jeszcze przed rozpoczęciem danego roku.

Wziąwszy pod uwagę powyższe ograniczenia procesowe, obydwie Strony powinny rozpocząć współpracę w zakresie identyfikacji ryzyk w momencie, gdy AW przygotowuje się do opracowania planu audytów wewnętrznych na kolejny rok obrotowy. Obie Strony powinny omówić ryzyka, które indywidualnie uznały za istotne dla zakładu ubezpieczeń i przekazać swoje spostrzeżenia – zarówno odnośnie do ryzyk wskazanych przez drugą Stronę, jak i do innych obszarów obarczonych ryzykiem, a nieuwzględnionych w analizie. Ze strony BR spostrzeżenia te dotyczyć będą głównie ryzyk związanych ze sprawozdawczością finansową.

Ostateczna decyzja o uwzględnieniu uwag czy spostrzeżeń drugiej Strony należy do Strony przeprowadzającej ocenę ryzyka.

III.2.4.2. Ustalanie planu audytu wewnętrznego oraz planu audytu zewnętrznego

Proces przygotowania planu audytów przeprowadzanych przez AW powinien uwzględniać etap konsultacji z BR. Konsultacje z BR mogą przebiegać w następujący sposób:

- AW przygotowuje wstępny plan audytu;
- BR i AW organizują spotkanie, podczas którego diskutowane są sugestie BR dotyczące planu audytów oraz podejmowane są decyzje o potencjalnych obszarach współpracy;
- BR przekazuje AW sugestie do ewentualnego uwzględnienia w planie audytów, bazując na własnej ocenie ryzyka, znajomości danego zakładu ubezpieczeń, doświadczeń z badań w latach poprzednich oraz opierając się na badaniach innych zakładów ubezpieczeń. Na tym etapie współpracy obydwie Strony powinny wstępnie wskazać obszary, które potencjalnie mogą stać się podstawą do współpracy w kolejnym roku obrotowym i uwzględnić je w komunikacji z AW;
- dla obszarów oznaczonych wstępnie jako obszary do współpracy Strony definiują zakres ryzyk i mechanizmów kontrolnych, które będą badane w trakcie realizacji audytu. W przypadku, gdy zakres ryzyk i mechanizmów kontrolnych, którymi jest zainteresowany AW, jest inny od tego, którego potrzebuje BR, zakres ten zostaje odpowiednio zmodyfikowany lub obszar zostaje wykluczony z listy obszarów współpracy.

Powyżej opisany proces powinien wyglądać analogicznie dla ustalenia planu audytu zewnętrznego:

- BR, na podstawie przeprowadzonej analizy ryzyka, przedstawia AW propozycje istotnych procesów wpływających na sprawozdawczość finansową oraz strategię ich badania – opierającą się na funkcjonujących w zakładzie ubezpieczeń mechanizmach kontrolnych w ramach systemu kontroli wewnętrznej lub badaniu szczegółowym dokumentów źródłowych. W przypadku polegania na mechanizmach kontrolnych, strategia badania obejmuje również decyzję o poleganiu na testach kontroli wykonanych w latach poprzednich lub ponownym ich wykonaniu;
- AW przekazuje BR sugestie do ewentualnego uwzględnienia w planie badania, jak również wskazuje potencjalne obszary współpracy;

- BR i AW organizują spotkanie, podczas którego dyskutowane są sugestie zgłoszone przez AW oraz podejmuje się decyzje o potencjalnych obszarach współpracy.

III.2.4.3. Ustalenie stopnia wykorzystania przez BR pracy wykonanej przez AW

Po omówieniu planu audytów, BR oraz AW mogą przystąpić do określenia obszarów współpracy – wyboru tych zadań audytowych, które będą wykonane przez AW w kolejnym roku obrotowym, a które BR uwzględni i wykorzysta w badaniu sprawozdania finansowego.

Zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rewizji Finansowej 610 (ISA 610) pkt 9, ustalając, czy wyniki pracy AW są prawdopodobnie odpowiednie do realizacji celów badania, BR ocenia:

- cele realizowane przez funkcję AW,
- kompetencje techniczne audytorów wewnętrznych,
- czy praca audytorów wewnętrznych została wykonana z należytą zawodową starannością,
- czy możliwa jest skuteczna komunikacja pomiędzy audytorami wewnętrznymi a biegłym rewidentem.

W zależności od powyżej oceny oraz od przyjętej strategii badania, BR może ustalić stopień wykorzystania pracy wykonanej przez AW:

1. przeprowadzenie własnych niezależnych procedur (brak wykorzystania pracy AW),
2. ponowne wykonanie całej procedury (ang. *reperformance*),
3. wykorzystanie pracy wykonanej przez AW po uprzedniej weryfikacji,
4. pełne poleganie na pracy wykonanej przez AW.

Charakterystyczne dla Modelu III jest przyjęcie stopnia wykorzystania pracy AW na poziomie 3. w celu zapewnienia efektywności prac BR.

III.2.4.4. Ustalenie stopnia wykorzystania przez AW pracy wykonanej przez BR

Proces ten wygląda analogicznie do tego opisanego w pkt IV.2.4.3. AW może przyjąć stopień wykorzystania pracy wykonanej przez BR na jednym z poniższych poziomów:

1. przeprowadzenie własnych niezależnych procedur (brak wykorzystania pracy BR),
2. ponowne wykonanie całej procedury (ang. *reperformance*),
3. wykorzystanie pracy wykonanej przez BR po uprzedniej weryfikacji,
4. pełne poleganie na pracy wykonanej przez BR.

W przypadku przyjęcia stopnia czwartego, czyli wykorzystania przez AW pracy BR, brak jest konieczności oceny stopnia niezależności BR. BR z racji swojej funkcji i wyboru przez akcjonariuszy jest niezależny od badanego podmiotu.

III.2.4.5. Szczegółowe ustalenie procedur do wykorzystania przez obydwie Strony

Po wspólnym określeniu obszarów współpracy, BR oraz AW mogą przystąpić do ustalenia szczegółów dotyczących prac możliwych do wykorzystania przez drugą Stronę. Szczegóły te powinny obejmować co najmniej:

- określenie mechanizmów kontrolnych funkcjonujących w danym obszarze współpracy, na których druga Strona będzie polegać podczas swoich prac;
- ustalenie sposobu omówienia i udokumentowania kolejnych etapów procesu, w którym ustalone mechanizmy kontrolne zostały zidentyfikowane (tzw. *walkthrough*);
- określenie zakresu testów mechanizmów kontrolnych, obejmującego co najmniej:
 - a. populację, z której będą losowane przypadki do próby testowej,
 - b. wielkość próby,
 - c. sposób wyboru próby,
 - d. okres podlegający testowi,
 - e. liczbę lokalizacji, w których wykonywany jest test,
 - f. zakres podmiotowy testów (jednostki, działy biznesowe),
 - g. oczekiwany wynik (w tym akceptowalny poziom błędów);
- określenie terminu wykonania testów mechanizmów kontrolnych;
- ustalenie zakresu aktualizacji testów przez Stronę wykonującą, w sytuacji gdy testy zostały wykonane na długo przed datą bilansową i obejmowały tylko część roku obrotowego;
- określenie stopnia i skali weryfikacji testów przez drugą Stronę;
- postępowanie w przypadku identyfikacji nieprawidłowości – wyjaśnienie przyczyn i ocena słabości oraz ich wpływu na efektywność mechanizmów kontrolnych, ewentualne powiększenie próby, identyfikacja mechanizmów kontrolnych kompensujących (ang. *mitigating controls*);
- sposób dokumentacji *walkthrough* oraz testów mechanizmów kontrolnych;
- uzgodnienie przybliżonego harmonogramu przekazania dokumentacji oraz wyników prac.

Niezależnie od ustalonego harmonogramu, obie Strony powinny możliwie wcześniej informować siebie o wykrytych nieprawidłowościach w obszarach współpracy.

Również wszelkie zmiany ustalonego harmonogramu, w tym nowe terminy – niezależnie od ich przyczyn – powinny być na bieżąco omawiane przez AW i BR i wspólnie ustalane.

Podczas wyboru procedur wykonywanych przez BR, które będą wykorzystane przez AW, należy pamiętać, że przez cały okres badania sprawozdania finansowego BR musi zachować niezależność wobec badanego podmiotu.

III.2.4.6. Dokumentacja prac

Jako że jedną z najważniejszych funkcji dokumentacji audytowej jest zapewnienie, że osoby o wystarczającej wiedzy, lecz niezwiązane bezpośrednio z pracami audytowymi, są w stanie na podstawie dokumentacji prześledzić strategię badania i dojść do takich samych wniosków, co osoba wykonująca audyt, wzajemne przekazywanie sobie dokumentacji powinno pozwolić obydwu Stronom zgromadzić odpowiednią, kompletną dokumentację. Dlatego Strony powinny na etapie planowania uzgodnić sposób dokumentowania prac. Wskazane jest wspólne ustalenie jakie kryteria będzie spełniać dokumentacja (jej szczegółowość, forma tj. elektroniczna czy papierowa lub odpowiednia kombinacja). W szczególności, dokumentacja powinna zawierać co najmniej takie elementy, które umożliwią drugiej Stronie przegląd wykonanych prac oraz identyfikację testowanych przypadków w celu ewentualnego sprawdzenia poprzez powtórne testowanie. Z praktycznego punktu widzenia najbardziej efektywnym rozwiązaniem jest ustalenie formatki (wzoru) dla każdego testu. W ramach prowadzenia prac taki wzorzec mógłby być rozszerzany o dodatkowe elementy, ale minimalne wymagania stawiane przez drugą Stronę powinny zostać spełnione.

Dokumentacja z testów w ustalonych obszarach współpracy powinna być udostępniona Stronie korzystającej z tych testów w ustalonym harmonogramie. W ramach akceptacji planu współpracy pomiędzy BR i AW, Zarząd zakładu ubezpieczeń i Komitet Audytu powinni wyrazić zgodę na przekazywanie dokumentacji BR.

III.2.4.7. Prace BR i ich znaczenie dla AW

Plan audytu wewnętrznego powinien uwzględniać fakt, że ryzyka związane ze sprawozdawczością finansową mogą zostać pokryte (lub częściowo pokryte) przez prace BR. Z tego względu, przy założeniu wykorzystania przez AW prac BR, możliwa jest rezygnacja AW z realizacji niektórych zadań audytowych w tym obszarze lub ograniczenie ich zakresu. Realizacja tego elementu współpracy w Modelu III jest utrudniona ze względu na brak jednolitej dokumentacji procesów, ryzyk, mechanizmów kontrolnych i oceny ryzyk – zarówno definicje poszczególnych ryzyk i mechanizmów kontrolnych, jak i zastosowany poziom istotności, mogą być różne dla BR i AW. Element ten zyskuje na znaczeniu w Modelu IV.

Bez względu na to, czy AW wykorzystuje prace BR, AW powinien w trakcie badania sprawozdania finansowego być informowany o rezultatach prac BR. Informacja taka może być podzielona na dwa etapy:

- rezultaty prac BR po badaniu wstępnym,
- rezultaty prac BR po badaniu końcowym, ale przed wydaniem opinii z badania.

Jako że prace wykonywane przez BR w ramach badania wstępnego polegają na testowaniu efektywności systemu kontroli wewnętrznej w procesach wpływających na sprawozdawczość finansową, rezultaty tych prac mogą być przydatne dla AW. Tym niemniej, BR powinien przekazywać również do AW informacje dotyczące stwierdzonych błędów i nieprawidłowości oraz zaproponowanych korekt danych finansowych. Takie błędy mogą potencjalnie świadczyć o ryzykach nie tylko w samym obszarze sprawozdawczości, ale często również o ryzykach w procesach operacyjnych lub też nawet o ryzykach biznesowych czy strategicznych.

Opisana powyżej propozycja przekazania rezultatów swoich prac przez BR jest wyłącznie rozwiązaniem minimalnym. Metodą optymalną jest ustalenie takiego sposobu komunikacji, w którym AW byłby informowany o wykrytych nieprawidłowościach natychmiast po ich zidentyfikowaniu.

III.2.4.8. Rekomendacje BR wynikające z badania sprawozdania finansowego

Po badaniu sprawozdania finansowego BR wydaje rekomendacje (tzw. List do Zarządu). AW powinien współuczestniczyć w opracowywaniu stanowiska zakładu ubezpieczeń do rekomendacji BR poprzez koordynację tego procesu, gdyż na bazie wcześniej opisanej współpracy z BR posiada wymaganą wiedzę na ich temat.

Ponadto wskazane jest, aby AW monitorował realizację rekomendacji BR przez zakład ubezpieczeń (w tym weryfikował wyeliminowanie słabości będących podstawą ich wydania), gdyż wyniki ww. monitoringu mogą stanowić istotny wkład do oceny ryzyka; oceny, która jest podstawą prac AW.

Dla efektywnego przebiegu tego procesu nieodzowne jest jednoznaczne określenie przez BR charakteru ustaleń (czy są słabościami czy jedynie obszarami, których poprawa może przynieść zwiększenie efektywności procesu), ich istotności oraz oczekiwanego stanu docelowego. Wyniki ww. monitoringu powinny być okresowo raportowane Zarządowi i Komitetowi Audytu.

III.2.4.9. Okresowa ocena współpracy

Istotnym elementem wspierającym rozwój jest wzajemna ocena współpracy przez AW i BR. W tym celu już na etapie planowania powinien zostać ustalony sposób oceny jakości współpracy, np. w formie ankiety. Przykładowe pytania ankietowe zostały zamieszczone w Załączniku nr 1. Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę zarządzającą AW oraz przez kluczowego BR na bazie własnych doświadczeń oraz informacji uzyskanych od poszczególnych osób zaangażowanych w zespoły audytowe BR i AW.

Wyniki ankiet i wnioski z nich wynikające powinny zostać przedstawione wspólnie przez BR oraz AW na posiedzeniu Komitetu Audytu wraz z propozycją usprawnień (jeśli takie będą wymagane) na kolejny rok.

III.2.5. Model IV – Partnerstwo

Model ten polega na dalszym rozszerzeniu współpracy realizowanej w ramach Modelu III. W wielu przypadkach najbardziej istotnym bodźcem do wypracowania takiego modelu współpracy jest funkcjonowanie w jednostce sformalizowanego systemu kontroli wewnętrznej oraz zarządzania ryzykiem – obejmującego mapę ryzyk, opisy procesów, opisy mechanizmów kontrolnych i jednocześnie zobowiązanie BR do wydania opinii o funkcjonowaniu takiego systemu; wymóg taki istnieje np. w systemie amerykańskim z uwagi na ustawę Sarbanes-Oxley z 2002 roku. W chwili obecnej coraz więcej firm, w tym zakładów ubezpieczeń, wdraża tzw. zintegrowany system kontroli wewnętrznej. System taki uwzględnia ryzyka operacyjne, biznesowe, strategiczne, zgodności z prawem, jak i ryzyka finansowo-sprawozdawcze oraz definiuje mechanizmy kontrolne dla tych wszystkich ryzyk. Tego typu system stanowi wspólną platformę, na której swoje procedury może wykonywać zarówno funkcja zarządzania ryzykiem, AW oraz BR. Współpraca w ramach takiego systemu jest już nie tylko najlepszą praktyką rynkową – jest wręcz dziś koniecznością, dającą w rezultacie największe możliwe korzyści z integracji różnych elementów zarządzania ryzykiem.

III.2.5.1. Identyfikacja ryzyk i ich ocena

Wspomniany powyżej zintegrowany system kontroli wewnętrznej jako element zarządzania ryzykiem polega m.in. na stworzeniu i okresowej aktualizacji pełnej dokumentacji procesów, ryzyk oraz mechanizmów kontrolnych istniejących w jednostce. Dokumentacja ta powstaje w trakcie wdrażania takiego systemu w dziale zarządzania ryzykiem, ale w ścisłej współpracy z właścicielami merytorycznymi danych procesów, AW oraz BR. Pozwala to na stworzenie takiej mapy ryzyk i kontroli, która będzie wystarczająca dla celów zarówno AW i BR. Ponadto, w zakresie ryzyk związanych ze sprawozdawczością finansową, zintegrowany system kontroli wewnętrznej wprowadza spójną metodę ustalania poziomu istotności.

W konsekwencji, w Modelu IV etap identyfikacji ryzyk i ich oceny przeprowadzany jest w sposób bardziej zintegrowany niż w poprzednich modelach. BR i AW wspólnie rozważają ryzyka istniejące w zakładzie ubezpieczeń oraz decydują, które z nich są istotne dla celów badania sprawozdania finansowego oraz audytów wewnętrznych. W tym celu organizowane są spotkania AW, BR, działu zarządzania ryzykiem oraz właścicieli poszczególnych procesów i ryzyk, podczas których istniejąca w zakładzie ubezpieczeń dokumentacja ryzyk oraz ich ocena podlega analizie przez BR i AW pod kątem kompletności oraz istotności.

We wspólnych obszarach zainteresowania AW i BR mogą razem zdecydować, za zgodą właścicieli merytorycznych procesów, o konieczności uwzględnienia nowych ryzyk lub zmiany oceny ryzyk już zidentyfikowanych na bazie rezultatów z ubiegłych lat.

III.2.5.2. Ustalanie planu audytu wewnętrznego oraz audytu zewnętrznego

Ten element współpracy BR i AW jest analogiczny do funkcjonującego w Modelu III.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że odpowiednie zaplanowanie audytów wewnętrznych oraz zewnętrznego ma bardzo istotne znaczenie dla efektywności całej współpracy w Modelu IV. Model III, z racji braku jednolitej platformy – systemu kontroli wewnętrznej oraz wspólnego sposobu ustalania poziomu istotności – przewiduje wykonanie procedur w danym obszarze w całości przez jedną ze Stron. Druga Strona może wykorzystać te prace w całości lub w części lub w ogóle ich nie wykorzystywać. W Modelu IV istnieje możliwość podziału pewnych obszarów lub zadań audytowych pomiędzy BR i AW. Ryzyka i mechanizmy kontrolne związane ze sprawozdawczością finansową (niezależnie od tego, w jakim procesie się znajdują) mogą zostać pokryte (lub częściowo pokryte) przez prace BR. AW może zrezygnować z realizacji niektórych zadań audytowych w danym obszarze lub ograniczyć znacząco ich zakres.

III.2.5.3. Ustalenie stopnia wykorzystania przez BR pracy wykonanej przez AW

Podobnie jak w Modelu III, w Modelu IV BR może ustalić stopień wykorzystania pracy wykonanej przez AW na następujących poziomach:

- przeprowadzenie własnych niezależnych procedur (brak wykorzystania pracy AW),
- ponowne wykonanie całej procedury (ang. *reperformance*) **lub wykonanie testów wspólnie z AW**,
- wykorzystanie pracy wykonanej przez AW po uprzedniej weryfikacji,
- **pełne poleganie na pracy wykonanej przez AW.**

Charakterystyczna dla Modelu IV jest możliwość wspólnego wykonywania testów, co oznacza budowanie zespołów audytowych składających się zarówno z pracowników AW, jak i BR. Wspólnie wykonywane testy zwiększają znacząco przepływ wiedzy i doświadczeń między AW i BR.

Ponadto w Modelu IV BR będzie znacznie częściej skłonny zaakceptować najwyższy poziom wykorzystania pracy AW – pełne poleganie na pracy AW.

III.2.5.4. Ustalenie stopnia wykorzystania przez AW pracy wykonanej przez BR

Proces ten wygląda analogicznie do tego opisanego w pkt IV.2.5.3. AW może ustalić stopień wykorzystania pracy wykonanej przez BR na jednym z powyższych poziomów:

1. przeprowadzenie własnych niezależnych procedur (brak wykorzystania pracy BR),
2. ponowne wykonanie całej procedury (ang. *reperformance*) **lub wykonanie testów wspólnie z BR**,
3. wykorzystanie pracy wykonanej przez BR po uprzedniej weryfikacji,
4. **pełne poleganie na pracy wykonanej przez BR.**

W przypadku ustalania stopnia wykorzystania przez AW pracy BR brak jest konieczności oceny stopnia niezależności BR. BR z racji swojej funkcji i wyboru przez właścicieli jest niezależny od badanego podmiotu. AW powinien natomiast ocenić kompetencje poszczególnych osób ze strony BR.

III.2.5.5. Szczegółowe ustalenie procedur do wykorzystania przez obydwie Strony

Etap ten funkcjonuje w sposób analogiczny jak w Modelu III.

Dodatkowymi elementami w Modelu IV są:

- rozszerzenie zakresu procedur, na których może polegać druga Strona o *walkthroughs*, oraz
- wspólna skala ocen dla zidentyfikowanych nieprawidłowości. Aspekt ten ma istotne znaczenie, gdyż przyjęcie jednolitej skali ocen (np. niski, średni, wysoki) i jej stosowanie do oceny istotności zidentyfikowanych nieprawidłowości, pozwala na zachowanie pełnej porównywalności prac wykonanych przez BR i AW, rekomendacji zgłaszanych przez BR i AW oraz ustalenie priorytetów w zakresie wdrażania rekomendowanych działań.

III.2.5.6. Dokumentacja prac

Ten element współpracy BR i AW jest analogiczny do funkcjonującego w Modelu III.

III.2.5.7. Prace BR i ich znaczenie dla AW

Ten element współpracy BR i AW jest analogiczny do funkcjonującego w Modelu III, z zastrzeżeniem aspektów opisanych w pkt IV.2.5.2. niniejszego opracowania.

III.2.5.8. Rekomendacje BR wynikające z badania sprawozdania finansowego

Ten element współpracy BR i AW jest analogiczny do funkcjonującego w Modelu III.

III.2.5.9. Okresowa ocena współpracy

Ten element współpracy BR i AW jest analogiczny do funkcjonującego w Modelu III.

III.2.6. Porównanie modeli współpracy – podsumowanie

Poniżej zaprezentowana została tabela zawierająca porównanie czterech modeli współpracy między AW i BR w oparciu o 5 najbardziej istotnych kryteriów.

	Model I	Model II	Model III	Model IV
Identyfikacja ryzyk	Nie występuje	Nie występuje	Konsultacje	Prace wspólne
Planowanie	Nie występuje	Występuje w ograniczonym stopniu	Konsultacje	Prace wspólne
Stopień wykorzystania pracy drugiej Strony	Nie występuje	Wyłącznie przegląd rezultatów prac i uwzględnienie ich w swoich pracach	Poleganie na pracach wykonanych przez drugą Stronę po wykonaniu przeglądu tych prac	Możliwe pełne poleganie na pracach drugiej Strony oraz wspólne wykonywanie procedur
Procedury AW wykorzystywane przez BR	Nie występuje	Nie występuje	Testy mechanizmów kontrolnych	Walkthroughs, testy mechanizmów kontrolnych
Procedury BR wykorzystywane przez AW	Nie występuje	Zapoznanie się z rezultatami badania sprawozdania finansowego i uwzględnienie tej wiedzy w planowaniu	Testy mechanizmów kontrolnych, w szczególności w obszarze sprawozdawczości finansowej	Walkthroughs, testy mechanizmów kontrolnych, w szczególności w obszarze sprawozdawczości finansowej

III.3. Komunikacja

a) Przykładowy cykl roczny spotkań BR i AW

W Modelu III i IV komunikacja pomiędzy AW i BR jest rozbudowana. Niezmiernie istotne jest, aby spotkania pomiędzy AW oraz BR były zaplanowane z odpowiednio dużym wyprzedzeniem i aby objęły swoją agendą wszystkie niezbędne elementy.

Poniżej przedstawiamy przykładowy cykl roczny spotkań BR oraz AW związanych z ich współpracą w trakcie roku obrotowego, przy założeniu trwania relacji między zakładem ubezpieczeń a BR

przynajmniej od trzeciego kwartału 2011 roku. Dla celów sporządzenia tego harmonogramu przyjęto założenie, że współpraca ma dotyczyć roku 2012 (tj. BR przeprowadza badanie sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń za rok zakończony dnia 31 grudnia 2012 r., a AW przygotowuje plan audytów na rok 2012). Rekomendowane działania w sytuacji, w której następuje zmiana biegłego rewidenta oraz jej wpływ na współpracę pomiędzy AW i BR zostały opisane w pkt IV.6 niniejszego opracowania.

Termin	Tematyka spotkań
Q3 2011	Aktualizacja mapy ryzyk zidentyfikowanych w zakładzie ubezpieczeń przez AW. Przekazanie przez BR AW sugestii do ewentualnego uwzględnienia w planie audytu. Wstępne ustalenie zakresu współpracy pomiędzy BR a AW.
Q3-Q4 2011	Wstępne spotkania robocze AW i BR dotyczące ustalenia obszarów współpracy i przedstawienia wstępnego planu prac BR na rok 2012.
Q4 2011/Q1 2012	Opracowanie przez AW planu audytów na 2012 rok i zatwierdzenie przez właściwe organy zakładu ubezpieczeń.
Q4 2011/Q1 2012	Szczegółowe uzgodnienie obszarów i warunków współpracy.
Q2/Q3 2012	Prezentacja ostatecznego planu prac BR.
Q4 2012	Przedstawienie rezultatów prac BR z wizyty wstępnej (w szczególności odnośnie do efektywności systemu kontroli wewnętrznej).
Q4 2012	Podsumowanie pracy AW w obszarach objętych współpracą.
Q1/Q2 2013	Przedstawienie rezultatów prac BR z wizyty końcowej – z całości badania sprawozdania finansowego za rok 2012. Przekazanie przez BR rekomendacji z badania do Zarządu, Rady Nadzorczej, Komitetu Audytu oraz do wiadomości AW.
Q2 2013	Ocena przez BR jakości współpracy z AW. Ocena przez AW jakości współpracy z BR. Przedstawienie wniosków ze współpracy na posiedzeniu Komitetu Audytu lub Rady Nadzorczej.

b) Formy przekazywania informacji

Efektywna i bieżąca komunikacja pomiędzy BR i AW jest istotnym elementem związanym z realizacją prac objętych współpracą. Często może być elementem kluczowym w przeprowadzeniu takiej współpracy z sukcesem.

Wymiana informacji pomiędzy AW i BR może się odbywać przy wykorzystaniu wielu środków i metod, takich jak: komunikacja elektroniczna (email e oraz pliki dokumentujące prace), dokumenty papierowe (mogą stanowić podstawę przeprowadzenia testów), notatki, spotkania oraz rozmowy telefoniczne. Wydaje się, że uzgodnienie kluczowych etapów, w tym także wskazanych w pkt a) powyżej, powinno odbywać się podczas spotkań bezpośrednich pomiędzy BR i AW. W kluczowych spotkaniach powinny brać udział osoby, które posiadają uprawnienia decyzyjne – zwyczajowo kluczowy BR oraz zarządzający AW. Pozwoli to na sprawne ustalenie zakresu współpracy i zapewni odpowiednią jej jakość.

Istotnym aspektem są również bieżące spotkania i rozmowy osób bezpośrednio nadzorujących prace w danym obszarze po stronie BR i AW. Pozwolą one na szybki przepływ informacji oraz rozwiązywanie mniej ważnych problemów na niższym poziomie.

III.4. Rozwiązywanie konfliktów i postępowanie w niestandardowych sytuacjach

Strony powinny dołożyć wszelkich starań i stosować zasady współpracy przedstawione powyżej w pkt IV.1 niniejszego opracowania w celu uniknięcia sytuacji konfliktowych. Tym niemniej sytuacje takie mogą się wydarzyć w trakcie realizacji planu współpracy.

Poniżej przedstawiono przykładowe sytuacje konfliktowe bądź niestandardowe:

- brak spełnienia oczekiwań drugiej Strony – sytuacja ta może dotyczyć w szczególności jakości dokumentacji pracy i jej dostępności w umówionym terminie, jak również zakresu wykonanych prac. W przypadku wystąpienia tego typu okoliczności Strona, która powinna była otrzymać wykorzystywane elementy prac audytowych, zwołuje w trybie pilnym spotkanie w celu ustalenia przyczyn oraz znalezienia rozwiązania. Należy unikać sytuacji, w której tego typu okoliczności i problemy są zgłaszane wyłącznie na końcu współpracy lub wyłącznie przed Komitetem Audytu;
- zidentyfikowanie w trakcie wykonywania prac istotnych błędów bądź słabości w systemie kontroli wewnętrznej powodujących, że BR nie będzie mógł polegać na efektywności tego systemu w ocenie ryzyka audytowego. W rezultacie BR musi zazwyczaj zmienić istotnie swoją strategię badania. W takiej sytuacji Strony powinny dążyć do osiągnięcia kompromisu co do dalszych prac w tym obszarze. W szczególności może to polegać na (jeśli BR nie uzna za konieczne, aby samodzielnie wykonać dalsze procedury) identyfikacji kontroli mitygujących i ich testowaniu oraz/lub udziale AW w testach substancywnych w tym obszarze;
- wykonywanie prac przez AW w okresie przed wyborem biegłego rewidenta – temat ten omówiony został szczegółowo w pkt IV.6 niniejszego opracowania.

Większość sytuacji konfliktowych oraz niestandardowych powoduje dla obydwu Stron konieczność poświęcenia dodatkowego, nieprzewidzianego we wcześniejszych planach czasu na wykonanie dodatkowych procedur. Z tego względu Strony powinny dążyć do osiągnięcia kompromisu.

Jeśli BR i AW nie będą w stanie osiągnąć porozumienia, kwestia ta może zostać omówiona podczas najbliższego spotkania Komitetu Audytu, Rady Nadzorczej lub ewentualnie Zarządu zakładu ubezpieczeń.

III.5. Formalne aspekty współpracy

W przypadku wzajemnego wykorzystywania elementów swoich prac obydwie Strony powinny ustalić warunki współpracy, co ma zapewnić efektywną i bezkonfliktową współpracę BR i AW. Strony powinny dołożyć wszelkich starań, aby ustalone warunki współpracy zawierały jednoznaczne i proste w interpretacji nazwy oraz opisy.

Porozumienie o warunkach współpracy (najlepiej zawarte w formie pisemnej) może zawierać następujące elementy:

- obszary, w których praca jednej Strony będzie wykorzystywana przez drugą Stronę;
- dla każdego obszaru:
 - stopień wykorzystania pracy drugiej Strony,
 - termin wykonania prac,
 - osoby odpowiedzialne za dany obszar po obydwu Stronach;
- szczegółowy wykaz procesów oraz testów mechanizmów kontrolnych, które będą wykorzystane w pracy drugiej Strony. Mechanizmy kontrolne powinny być jednoznacznie zidentyfikowane, co oznacza, że warunki współpracy powinny zawierać następujące elementy:
 - nazwa mechanizmu kontrolnego,
 - opis mechanizmu kontrolnego,
 - metoda testowania,
 - wielkość próby,
 - sposób wyboru próby,
 - określenie populacji,
 - sposób udokumentowania mechanizmu kontrolnego,
 - strategia ponownego przetestowania przez drugą Stronę,
 - procedury aktualizujące prace wykonane (jeśli wymagają tego procedury i metodyka wewnętrzna Stron);
- informację o ograniczeniach w rozpowszechnianiu i wykorzystywaniu wyników prac (jeśli dotyczy);
- podpisy osób nadzorujących badanie (kluczowego BR oraz zarządzającego AW).

Porozumienie o warunkach współpracy powinno zostać podpisane natychmiast po ustaleniu planu audytów wewnętrznych oraz obszarów współpracy, lecz najlepiej nie później niż na koniec roku obrotowego poprzedzającego rok, którego dotyczy. Ponadto, wskazane byłoby, aby porozumienie takie zostało zaakceptowane przez Prezesa Zarządu (jeśli on nadzoruje funkcję AW) oraz Komitet Audytu.

Jeśli AW posiada wewnętrzną procedurę dotyczącą współpracy z BR, jej zapisy powinny być odzwierciedlone w warunkach współpracy. Jeśli dotychczas istniejąca procedura uniemożliwia lub znacząco utrudnia współpracę opisaną w niniejszym opracowaniu, AW może rozważyć odpowiednie modyfikacje tej procedury.

Strony mogą uzgodnić sposób aktualizacji warunków współpracy, przy zachowaniu zasady, że każda istotna zmiana tych warunków (np. zmiana obszarów lub zmiana mechanizmów kontrolnych wybranych do testowania) wymaga zgody obydwu Stron. Dogodnym terminem aktualizacji warunków współpracy jest zakończenie badania sprawozdania finansowego za poprzedni rok obrotowy przez BR.

III.6. Współpraca w pierwszym roku badania zakładu ubezpieczeń przez nowego BR

Naturalną cechą procesu wyboru biegłego rewidenta do badania sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy jest to, że wybór ten dokonywany jest w trakcie danego roku obrotowego – w wielu przypadkach nawet w IV kwartale badanego roku obrotowego. Wziąwszy pod uwagę zasady współpracy przedstawione powyżej oraz proponowany harmonogram prac, moment wyboru nowego biegłego rewidenta nie pozwoli mu na pełną i aktywną współpracę z AW w pierwszym roku i w szczególności nie pozwoli na uczestnictwo nowego BR w etapie planowania współpracy.

Dodatkową trudnością jest fakt, że dla nowego BR dany zakład ubezpieczeń i procesy w nim funkcjonujące są nowe. W związku z tym BR może przyjąć strategię niewykorzystywania pracy AW w stopniu, w jakim wykorzystywał tę pracę poprzedni BR i w jakim została ona wstępnie ustalona podczas planowania. W szczególności BR może chcieć wykonać samodzielnie analizę procesów, identyfikację ryzyk i mechanizmów kontrolnych oraz ich testy. Decyzja BR w tym względzie jest zupełnie suwerenna i zależy od jego strategii badania oraz profesjonalnego osądu. Podobnie, z tych samych powodów, AW może zdecydować się na niewykorzystywanie pracy nowego BR.

W rezultacie, przedstawione powyżej modele współpracy (a w szczególności faza planowania) powinny być realizowane z bieżącym BR – niezależnie od procesu wyboru BR na kolejny rok obrotowy. Ponadto, należy pamiętać, że nawet jeśli AW ustali z bieżącym BR, że będzie wykorzystywać prace wykonane przez BR w kolejnym roku obrotowym, to ostateczny sposób i stopień wykorzystania prac wykonanych przez nowego BR może być znacząco ograniczony lub nawet niemożliwy. Wynika to z faktu, że ze względu na przyjętą inną strategię badania, nowy BR może nie wykonywać prac w zaplanowanych elementach współpracy w sposób ustalony przez AW z poprzednim BR.

AW może rozważyć wykonanie swoich prac w obszarach, które zostały wybrane z bieżącym BR w czasie pozwalającym nowemu BR na zapoznanie się z planem prac i ustosunkowanie do niego.

Jeśli z wewnętrznych regulacji zakładu ubezpieczeń, w tym np. konieczności przeprowadzenia przez BR przeglądu półrocznych danych finansowych lub sprawozdań finansowych, wynika, że BR zostaje wybrany już na początku badanego roku, termin wykonania prac w obszarach współpracy może ulec odpowiedniemu przyspieszeniu.

W chwili wyboru nowego BR podpisane z poprzednim BR porozumienie o warunkach współpracy traci moc. Strony powinny zorganizować spotkanie AW i nowego BR, którego celem jest potwierdzenie, czy ustalenia dokonane z poprzednim BR będą respektowane przez nowego BR. Nowy BR powinien zapoznać się z planem AW na bieżący rok obrotowy oraz z porozumieniem o warunkach współpracy ustalonym z poprzednim BR. Na bazie tych dokumentów i dyskusji w trakcie spotkania, nowy BR i AW powinni podjąć decyzję na temat wykorzystania wzajemnej pracy według planu współpracy przygotowanego przez AW z poprzednim BR lub zaproponować ewentualne zmiany w tym planie. AW powinien wskazać nowemu BR te obszary, w których najbardziej mu zależy na współpracy. Wszelkie zmiany w zakresie porozumienia o warunkach współpracy pomiędzy nowym BR a AW powinny brać pod uwagę zasoby AW i możliwość wykonania zmienionych procedur w bieżącym roku obrotowym.

Nowe ustalenia dotyczące współpracy powinny zostać udokumentowane w formie nowego porozumienia o warunkach współpracy.

Załącznik 1

Przykładowe pytania do ankiety oceniającej współpracę BR/AW

Prosimy zaznaczyć liczbę, która najlepiej określa poziom Pana/Pani zadowolenia ze współpracy z BR/AW, posługując się poniższą skalą:

1 – Bardzo źle

2 – Źle

3 – Średnio

4 – Dobrze

5 – Bardzo dobrze

X – Nie wiem lub nie dotyczy

W jakim stopniu BR/AW rozumie Pana/Pani wzajemne oczekiwania co do celów współpracy?

Czy BR/AW wykazywał się znajomością zagadnień typowych dla zakładów ubezpieczeń?

Czy BR/AW jasno przekazywał informacje o postępach prac i o swoich wnioskach/ustaleniach?

Czy BR/AW był dostępny?

Czy BR/AW dotrzymywał terminów?

Czy BR/AW właściwie dobierał członków zespołu zajmującego się realizacją zlecenia?

Czy BR/AW wykazywał odpowiednią elastyczność w przypadku nagłych modyfikacji planów niewynikających z winy drugiej strony?

Czy dokumentacja prac wykorzystanych przez BR/AW została sporządzona czytelnie i jasno?

Czy procedury wykonane przez drugą stronę były prawidłowe?

Nasz znak: P-1660/2011

Warszawa, dnia 13 października 2011 r.

Pani
Elżbieta Szambelan-Bakuła
Przewodnicząca
Podkomisji ds. Audytu i Kontroli Wewnętrznej
Polskiej Izby Ubezpieczeń

Szanowna Pani Przewodnicząca,

uprzejmie informuję, iż Krajowa Rada Biegłych Rewidentów zapoznała się z opracowaniem pt. „Dobre praktyki w zakresie współpracy między audytem wewnętrznym a biegłym rewidentem w zakładach ubezpieczeń”, przygotowanym przez Podkomisję ds. Audytu i Kontroli Wewnętrznej, działającą w ramach Komisji Ekonomiczno-Finansowej Polskiej Izby Ubezpieczeń, we współpracy z podmiotem uprawnionym Ernst & Young Audit sp. z o.o. oraz Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego, w przygotowaniu którego brał również udział przedstawiciel Krajowej Rady Biegłych Rewidentów.

Zdaniem Krajowej Rady Biegłych Rewidentów niniejsze opracowanie jest cennym wkładem w budowanie dobrych relacji pomiędzy audytem wewnętrznym a biegłym rewidentem, co jest szczególnie istotne w aspekcie wyzwania, jakie niesie ze sobą implementacja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyłącalność II). Należy podkreślić, iż zaprezentowane w nim dobre praktyki przedstawiają cztery warianty możliwej współpracy pomiędzy audytem wewnętrznym a biegłym rewidentem, pozostawiając wybór w gestii zakładów ubezpieczeń. Jednocześnie pozostając spójnymi z krajowym standardem rewizji finansowej nr 1 (ust. 58), Międzynarodowym Standardem Rewizji Finansowej 610, Międzynarodowymi Standardami Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego oraz Rekomendacją L Generalnego Inspektoratu Nadzoru Bankowego, są godne polecenia również dla innych podmiotów, nie tylko z sektora finansowego.

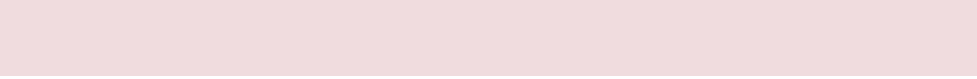
Opracowanie „Dobre praktyki w zakresie współpracy między audytem wewnętrznym a biegłym rewidentem w zakładach ubezpieczeń”, podkreślając wyłączną odpowiedzialność biegłego rewidenta za opinię na temat sprawozdania finansowego, zawiera szereg praktycznych wskazówek na temat wzajemnej współpracy, możliwości obopólnej wymiany wiedzy i doświadczenia oraz wykorzystania wyników prac z korzyścią dla obu stron.

z poważaniem

Prezes
Krajowej Rady Biegłych Rewidentów

Józef Król

ul. Wspólna 47/49
00-684 Warszawa
tel. +48 22 420 51 05,06
fax +48 22 420 51 07
e-mail: office@piu.org.pl
www.piu.org.pl